

Hallituksen esitys Eduskunnalle lapsilisälaiksi

ESITYKSEN PÄÄASIAALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi lapsilisälaki, jolla korvataan nykyinen vuodelta 1948 oleva laki. Lakiehdotuksen tarkoituksena on parantaa asiakaspalvelua lapsilisien hakemisessa ja maksatuksessa sekä järkipäristää hallintoa siirtämällä lapsilisän toimeenpanoon liittyvät tehtävät kokonaisuudessaan kansaneläkelaitoksen hoidettavaksi. Lisäksi voimassa oleviin lapsilisää koskeviin säännöksiin tehtäisiin joitakin lähinnä teknisluonteisia tarkistuksia.

Samanaikaisesti tämän hallituksen esityksen kanssa annetaan hallituksen esitys laeiksi lasten kotihoidon tuesta ja lasten päivähoitosta an-

netun lain 11 a §:n muuttamisesta. Myös lasten kotihoidon tuen toimeenpano siirrettäisiin kokonaisuudessaan kansaneläkelaitoksen hoidettavaksi. Uudistukset ovat osa laajempaa tehtävien siirtoa kansaneläkelaitokselle. Vuonna 1994 on tarkoitus siirtää kansaneläkelaitoksen hoidettavaksi äitiysavustus, elatustuki, sotilasavustus, opintotuki ja yleinen asumistuki. Lisäksi vuosina 1992 ja 1993 kokeillaan toimeentulotuen osittaista siirtoa kansaneläkelaitoksen hoidettavaksi.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 1993.

SISÄLLYSLUETTELO

	Sivu		Sivu
YLEISPERUSTELUT	3	YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	5
1. Nykyinen tilanne ja ehdotetut muutokset ..	3	1. Lakiehdotuksen perustelut	5
1.1. Nykyinen tilanne	3	2. Voimaantulo.....	10
1.2. Ehdotetut muutokset.....	3	LAKITEKSTI.....	11
2. Asian valmistelu.....	4	Lapsilisälaki.....	11
3. Esityksen organisatoriset ja taloudelliset vaikutukset	4		

YLEISPERUSTELUT

1. Nykyinen tilanne ja ehdotetut muutokset

1.1. Nykyinen tilanne

Lapsilisää koskevat säännökset sisältyvät lapsilisälakiin (541/48) ja sen täytäntöönpanosta annettuun asetukseen (547/48), jotka ovat tulleet voimaan vuoden 1948 lokakuun alusta. Lakia ja asetusta on muutettu useaan otteeseen.

Voimassa olevan lain mukaan lapsilisää suoritetaan lapsen elatusta ja kasvatusta varten valtion varoista jokaisesta Suomessa asuvasta 16 vuotta nuoremasta lapsesta. Lisäksi suoritetaan lapsilisää jatkettuna, kunnes lapsi täyttää 17 vuotta. Lapsilisää saavia lapsia oli vuoden 1992 alussa noin 1 096 000 ja lapsilisän nostamiseen oikeutettuja henkilöitä noin 622 000.

Lapsilisän määrä on porrastettu sen mukaan, kuinka monesta lapsesta lapsilisän nostamiseen oikeutettu henkilö kunakin kalenterikuukautena on oikeutettu nostamaan lapsilisän. Lapsilisän määrä on 1 päivästä lokakuuta 1991 ensimmäisestä lapsesta 366, toisesta 413, kolmannelta 512, neljännestä 645 ja viidennestä sekä jokaisesta seuraavasta lapsesta 842 markkaa kalenterikuukaudessa. Jatkettuna suoritettava lapsilisä on ensimmäisen lapsen lapsilisän suuruinen eikä se vaikuta muiden lasten lapsilisien määrään. Kolmea vuotta nuoremasta lapsesta lapsilisä suoritetaan korotettuna 107 markalla kuukaudessa.

Lapsilisä ei ole veronalaista tuloa.

Lapsilisän reaaliarvo on erityisesti 1970-luvun loppupuolelta lähtien noussut. Keskimääräinen lapsilisä oli lasta kohti vuonna 1970 250 markkaa vuodessa. Vuonna 1991 vastaava markkamäärä oli 4 375 markkaa. Indeksilukuna esitettynä lapsilisän tasoa kuvaa vuonna 1991 luku 297, kun vuoden 1968 arvoksi 100 annetaan pisteluku.

Lapsilisä suoritetaan valtion varoista. Vuonna 1991 lapsilisää maksettiin 4 791 miljoonaa markkaa.

Lapsilisää haetaan sen kunnan sosiaalilautakunnalta, jossa lapsi on merkitty väestörekisteriin. Sosiaalilautakunta päättää lapsilisän maksamisesta ja ilmoittaa päätöksestä lapsilisän nostajalle. Edelleen kunta ilmoittaa lapsilisärekisteriin tiedot lapsilisän nostajista ja lapsilisää saavista lapsista lähettämällä näillä tie-

doilla täytetyt lapsilisärekisterin muutoslomakkeet Postipankki Oy:öön. Lisäksi kunnat tarkistavat lapsilisärekisteriin tehtyjen muutosten oikeellisuuden ja korjaavat virheelliset tiedot lapsilisärekisteriin muutoslomakkeilla. Kuntien tehtäviin kuuluu myös tarkistaa lapsilisien maksatuksen oikeellisuus ja hyväksyä maksatus oman kunnan osalta.

Sosiaali- ja terveyshallituksen tehtävänä on valvoa lapsilisäjärjestelmän käyttöä ja ohjata sitä lähinnä toimeksiantajan ominaisuudessa. Sosiaali- ja terveyshallitus toimii järjestelmän neuvontapisteinä ja selvittelee eri osapuolten kesken lapsilisärekisterin ylläpitoon ja maksatuksen liittyviä kysymyksiä.

Valtion tietokonekeskus suorittaa lapsilisärekisterin ylläpidon ja maksatuksen tietokoneajot ja toimittaa niistä syntyneet tulosteet järjestelmän osapuolille.

Keskusrahallaitokset ja keskusosuusliikkeet toimittavat lapsilisän nostajien antamiin valtakirjoihin perustuvat maksuhyteystiedot valtion tietokonekeskukseen lapsilisärekisterin ylläpitoa varten. Nämä rahallaitokset siirtävät lapsilisäsuoritukset lapsilisän nostajien tilille valtion tietokonekeskuksen tuottamien maksatusyhteenvedojen ja sosiaali- ja terveyshallituksen tililtä tehtyjen tilisiirtojen perusteella.

Postipankki Oy:llä on muihin keskusrahallaitoksiin verrattuna lisätehtävänä vastaanottaa kuntien lähettämät lapsilisärekisterin muutoslomakkeet ja tallentaa niiden tiedot sekä toimittaa ne valtion tietokonekeskukseen lapsilisärekisterin ylläpitoa varten. Postipankki Oy postittaa lapsilisärekisterin ylläpitoajojen ja maksatusajojen tulosteet kunnille sekä suorittaa valtion tietokonekeskuksen laatiman maksatusyhteenvedon perusteella tilisiirrot sosiaali- ja terveyshallituksen tililtä keskusrahallaitosten ja keskusosuusliikkeiden tilille. Lisäksi Postipankki Oy neuvoo lapsilisärekisterin ylläpitoon ja lapsilisän maksatuksen liittyvissä tehtävissä eri maksatusosapuolia.

Väestörekisterikeskuksen tehtävänä on luovuttaa väestön keskusrekisteriin tulleet muutostahtumat valtion tietokonekeskukselle lapsilisärekisterin ylläpitoa varten.

1.2. Ehdotetut muutokset

Ehdotettu lapsilisän toimeenpanon siirtämi-

nen kansaneläkelaitoksen hoidettavaksi on osa laajempaa uudistusta. Samanaikaisesti tämän esityksen kanssa annetaan hallituksen esitys myös lasten kotihoidon tuen toimeenpanon siirtämisestä kansaneläkelaitoksen hoidettavaksi vuoden 1993 alusta. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön asettaman tehtäviensiirtotoimikunnan toimeksiannon mukaan vuoden 1994 alusta kansaneläkelaitoksen hoidettavaksi on lisäksi tarkoitus siirtää äitiysavustus, elatustuki, sotilasavustus, yleinen asumistuki ja opintotuki. Lisäksi toimikunnan tehtävänä on järjestää kokeilu siitä, miltä osin toimeentulotuen maksatus olisi mahdollisesti siirrettävissä kansaneläkelaitoksen hoidettavaksi. Kokeilu järjestetään vuosina 1992 ja 1993.

Uudistushanke perustuu pääministeri Esko Ahon hallitusohjelmaan 26 päivältä huhtikuuta 1991, jossa on todettu, että perustoimeentulojärjestelmiä yksinkertaistetaan ja selvitetään etuuksien maksatuksen siirtäminen niin sanotulla yhden luokun periaatteella kansaneläkelaitokselle. Vuoden 1992 tulo- ja menoarvioesityksen yleisperusteluissa on hallitusohjelmaa täsmällisemmin todettu, että ”sosiaaliturvahal- linnon yksinkertaistamiseksi, palvelujen saata- vuuden parantamiseksi ja kansalaisten oikeus- turvan varmistamiseksi lasten kotihoidon tuen, lapsilisien, äitiysavustusten, opintotuen, asu- mistuen, sotilasavustuksen, elatustuen ja sovel- tuvin osin toimeentulotuen maksatus ja toi- meenpano valmistellaan siirrettäväksi kansan- eläkelaitokselle”.

Uudistuksen tarkoituksena on toteuttaa niin sanottua yhden luokun periaatetta siten, että yksittäinen kansalainen voisi saada eri sosiaa- lietuudet mahdollisimman harvoilla asioimisilla eri viranomaisten toimipisteissä. Asiakasta olisi voitava palvella entistä paremmin muun muas- sa siten, ettei hänen tarvitse antaa samoja itseään koskevia tietoja useille eri viranomaisil- le ja että toisaalta yksi viranomainen voi käyttää kerran annettuja tietoja usean etuuden myöntämiseen. Lapsilisan myöntämisessä ei so- velleta yksilökohtaista tarveharkintaa eikä etuus edellyttä useita käyntejä tuen myöntävän ja maksavan viranomaisen toimipisteessä. Asi- akkaan kannalta palvelu toimii parhaalla ta- valla, kun etuuden hakeminen on mahdollisim- man yksinkertaista tai etuus myönnetään ilman perinteistä hakemusta ja toisaalta maksatusjär- jestelmä on toimintavarma siten, että asiakas saa etuutensa tiettyinä päivinä ilman epävar- muustekijöitä tililleen.

Kokonaisuudessaan toteutettuna uudistus merkitsisi muun muassa perhepoliittisten etuuksien hakemismenettelyn yksinkertaistu- mista kansalaisen kannalta. Ennen lapsen syn- tymää ensimmäinen toimeentuloturva koske- va asia on yleensä äitiysrahan hakeminen noin kaksi kuukautta ennen laskettua synnytystä. Asioidessaan tätä varten kansaneläkelaitoksen paikallistoimistossa asiakas voisi samalla antaa myös sekä äitiysavustuksen että lapsilisan myöntämiseen tarvittavat tiedot ja saada lisäksi tietoa lasten kotihoidon tuesta ja tarvittavan hakulomakkeen, joka sitten olisi tarvittaessa lähetettävissä postitse paikallistoimistoon.

Hallinnon kannalta kansaneläkelaitoksen keskitetty tieto- ja maksatusjärjestelmä voisi toimia tehokkaammin ja yksinkertaisemmin kuin nykyinen eri viranomaisten hoitama jär- jestelmä ja toisaalta kunnallishallinnon hajau- tettu järjestelmä. Lisäksi useisiin etuuksiin liit- tyvien toimeenpanotehtävien kokoaminen sa- malla taholla hoidettavaksi olisi käytännössä omiaan johtamaan siihen, että eri etuuksien myöntämisperusteisiin ja toimeenpanoon liitty- vät erityisesti menettelyä koskevat määrittelyt ja käsitteet asteittain yhdenmukaistuisivat. Kä- sitteitä ja määrittelyjä on tarkoitus mahdolli- simman pitkälle yhdenmukaistaa jo etuuksien siirtoon liittyvän lainsäädännön uusimisen yh- teydessä.

2. Asian valmistelu

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö asetti 15 päivä- nä tammikuuta 1992 toimikunnan, jonka teh- tävänä on valmistella mainittujen etuuksien siirtämistä kansaneläkelaitokselle. Toimikun- nassa ovat sosiaali- ja terveystieteiden lisäksi edustettuina valtioneuvoston kanslia, valtiova- rainministeriö, ympäristöministeriö, opetusmi- nisteriö, sosiaali- ja terveyshallitus, kansanelä- kelaitos sekä kuntien keskusjärjestöt.

Hallituksen esityksestä on käyty järjestely- asiakirjan edellyttämät neuvottelut.

Hallituksen esitys perustuu toimikunnan eh- dotukseen.

3. Esityksen organisatoriset ja ta- loudelliset vaikutukset

Tehtäviensiirtotoimikunnan tekemän kaik- kiin kuntiin suuntautuneen kyselyn tulosten

mukaan lapsilisien täytäntöönpanoon liittyvien tehtävien suorittaminen kunnissa on edustanut noin 65 henkilön työpanosta. Siirto merkitsisi myös kirkon, Postipankki Oy:n ja valtion tietokonekeskuksen tehtävien kevenemistä.

Uudistus edellyttää etenkin siirtymävaiheessa laajoja suunnittelutehtäviä kansaneläkelaitoksessa. Lapsilisäjärjestelmän siirtymisen kansaneläkelaitoksen hoidettavaksi ei arvioida edellyttävän kansaneläkelaitoksen vakinaisen henkilökunnan lisäämistä. Tuen myöntämiseksi tarvittavat tiedot saataisiin pääosin äitiys- ja vanhempainrahaa myönnettäessä. Tuen maksatus tapahtuisi suoraan kansaneläkelaitoksen tietokoneilta pankkien tietokoneille.

Lapsilisät rahoitettaisiin edelleen valtion varoista. Täytäntöönpanotyön kansaneläkelaitokselle aiheuttamat toimintamenot luettaisiin lakiesityksen mukaan sen sijaan eläkelaitoksen toimintamenoihin. Nykyisin lapsilisiin liittyvät kustannukset keskushallinnon osalta ovat vuonna 1991 noin 2 miljoonaa markkaa. Kustannukset jakautuvat seuraavasti: Postipankki Oy 1,3 miljoonaa markkaa, valtion tietokonekeskus 0,7 miljoonaa markkaa ja väestörekisterikeskus 40 000 markkaa. Tämän lisäksi rahalaitokset ovat perineet sosiaali- ja terveystalli-

tukselta lapsilisien välittämistehtävästä vuonna 1991 pankkipalvelumaksuja yhteensä noin 4 miljoonaa markkaa.

Kansaneläkelaitos on arvioinut lain täytäntöönpanotyön vaativan 20—30 toimihenkilön työpanoksen. Kansaneläkelaitos ei kuitenkaan tarvitse vakinaista lisähenkilöstöä lakiesityksen mukaisten tehtävien hoitamiseen. Keskushallinnon kustannusten arvioidaan olevan vuoden 1991 tasolla noin 1 miljoonaa markkaa ja pankkipalvelumaksujen noin 3 miljoonaa markkaa eli kustannukset olisivat tältä osin noin 2 miljoonaa markkaa nykyistä pienemmät.

Koska lapsilisätehtävät nykyisellään merkitsevät noin 65 henkilön työpanosta kunnissa eikä kansaneläkelaitoksessa samanaikaisesti tapahtuvien rationalisointitoimenpiteiden vuoksi sen oman arvion mukaan tarvittaisi tehtävän hoitamiseen vakinaista lisähenkilöstöä, voidaan arvioida uudistuksen henkilöstömenojen osalta merkitsevän runsaan 12 miljoonan markan säästöä.

Koska kuntien lakisääteiset tehtävät supistuvat uudistuksen myötä, vähennetään kuntien valtionosuutta tehtävien vähenemistä vastavasti eli 6 miljoonalla markalla.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut

Yleistä. Ehdotuksen mukaan uusi lapsilisälaki muodostaisi yhtenäisen säännösten, joka sisältäisi sekä lapsilisää koskevat aineelliset säännökset että tuen toimeenpanossa noudatettavat menettelysäännökset.

Uuden lain säännökset vastaisivat toimeenpanon siirtämistä kokonaisuudessaan kansaneläkelaitokselle, nykyisin voimassa oleviin lapsilisää koskeviin säännöksiin tehtäväksi ehdotettuja lähinnä teknisuonteisia tarkistuksia sekä etuuksien yhteensovittamista koskevaa säännöstä lukuun ottamatta voimassa olevia säännöksiä.

1 §. *Lain tarkoitus ja soveltamisala.* Pykälän 1 momentti on asiallisesti samansisältöinen voimassa olevan lain 1 §:n 1 momentin kanssa. Säännöksessä todettaisiin edelleen lain tarkoi-

tus. Lapsilisä ja jatkettuna maksettava lapsilisä maksetaan lapsen elatusta varten. Voimassa olevan lain 1 §:n 1 momenttiin sisältyvää sanaa ”kasvatus” ei enää mainittaisi, koska kyse on rahasuorituksesta. Nykyisin lain 15 b §:ään sisältyvä säännös, jonka mukaan, mikäli lapsilisälaisa ei toisin säädetä, jatkettua lapsilisästä on voimassa, mitä lapsilisästä on säädetty, ehdotetaan lisäksi sisällytettäväksi lain 1 §:n 1 momenttiin. Muutos on tekninen.

Lapsilisälain täytäntöönpanosta annetussa asetuksessa (547/48) on erikseen todettu, että lapsilisälain ja -asetuksen säännöksiä lapsesta ja vanhemmasta sovelletaan myös ottolapseen ja ottovanhempaan. Vuoden 1985 toukokuun alusta voimaan tulleen lapseksiottamisesta annetun lain (153/85) mukaan ottolapsen asema vastaa biologisen lapsen asemaa muun muassa ottovanhempien elatusvastuun osalta. Tämän

vuoksi ottolapsen rinnastamisesta biologiseen lapseen ei enää ole tarpeen tässä yhteydessä erikseen säätää.

Säännökset siitä, milloin lapsen lapsilisälakia sovellettaessa katsotaan asuvan Suomessa sinäkin aikana, jolloin hän oleskelee maan rajojen ulkopuolella, ehdotetaan otettaviksi pykälän 2 ja 3 momentteihin. Lapsen Suomessa asumista koskevilta osin säännökset vastaavat asiallisesti voimassa olevan lain 1 b §:n säännöksiä. Säännöksessä käytettäisiin kuitenkin sanojen "isä tai äiti" sijasta sanontaa "6 §:ssä tarkoitettu lapsilisän nostamiseen oikeutettu henkilö". Täsmennys on luonteeltaan tekninen eikä asiallisesti muuta nykyistä käytäntöä.

Lain soveltamisalaan liittyvää kysymystä käsitteiden Suomessa asuva ja ulkomailla oleskelevä osalta on tarkoitus jatkossa erikseen selvittää yhdessä muun sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön sekä sosiaalivakuutuslain säädännön kanssa ja tehdä mahdollisesti tarvittavat täsmennykset asianomaisiin lakeihin.

2 §. *Etuuksien yhteensovittaminen.* Lapsesta voidaan joissakin tapauksissa maksaa lapsilisää vastaavaa etuutta vieraan valtion lainsäädännön taikka kansainvälisten sopimusten, kuten sosiaaliturvasopimuksen ja tulevaisuudessa Euroopan yhteisön asetusten 1408/71 ja 574/72 perusteella. Etuuksien päällekkäisen suorittamisen välttämiseksi pykälässä ehdotetaan annettavaksi mahdollisuus Suomen lainsäädännön mukaisen lapsilisän ja vieraan valtion lainsäädännön perusteella maksettavan lapsilisää vastaavan etuuden yhteensovittamiseen. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että kun suomalainen lapsilisä on ulkomaista etuutta suurempi, maksettaisiin erotus Suomesta. Vastaavasti, kun ulkomainen etuus on suomalaista suurempi, ei Suomen lainsäädännön mukaista lapsilisää lainkaan maksettaisi.

3 §. *Toimeenpano.* Kansaneläkelaitos hoitaisi ehdotetun lain mukaiset tehtävät. Eräissä lähinnä teknisluonteisissa, kuten hakemusten käsittelyä ja etuuksien maksamista koskevissa kysymyksissä, sovellettaisiin sairausvakuutuslaissa (364/63) äitiys-, isyys- ja vanhempainrahasta annettuja säännöksiä.

4 §. *Rahoitus.* Lapsilisät rahoitettaisiin edelleen kokonaisuudessaan valtion varoin. Kansaneläkelaitos ei voi käyttää lapsilisien maksamiseen missään tilanteessa omaa varallisuuttaan. Jotta kansaneläkelaitos voisi maksaa lapsilisät sovitun aikataulun mukaisesti, on maksamiseen tarvittavien varojen oltava kansanelä-

kelaitoksen käytettävissä viimeistään yhtä pankkipäivää ennen lapsilisien maksupäivää. Tätä tarkoitusta varten kansaneläkelaitoksen olisi 5 arkipäivää ennen sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön 10 §:n nojalla määräämää maksupäivää ilmoitettava valtiolle sinä kuukautena maksettavien lapsilisien määrä.

5 §. *Toimintamenot.* Ehdotetussa menettelyssä lain täytäntöönpanosta aiheutuvat toimintamenot luetaan kansaneläkelaitoksen toimintamenoiksi. Tämä on tarkoituksenmukaista, koska kansaneläkelaitos 3 §:n mukaan vastaa kaikesta lain edellyttämästä toimeenpanotyöstä. Menettely on myös hallinnollisesti yksinkertainen.

6 §. *Oikeus lapsilisän nostamiseen.* Voimassa olevan lain mukaan lapsen vanhemmat ovat lapsilisän nosto-oikeuden suhteen eriarvoisessa asemassa. Jos vanhemmat huoltavat lasta yhdessä, kuuluu lapsilisän nosto-oikeus pääsääntöisesti lapsen äidille. Vanhempien voidaan katsoa huoltavan lasta lain tarkoittamalla tavalla yhdessä, jos he molemmat elävät yhteisessä taloudessa lapsen kanssa.

Vuoden 1984 alusta voimaan tullut laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/83) sisältää lapsen yksityisoikeudellista asemaa perheessä koskevat säännökset. Laki asettaa lapsen vanhemmat oikeuksiltaan ja velvollisuuksiltaan lähtökohtaisesti yhdenvertaiseen asemaan lapseen nähden. Yhdenmukaisesti tämän kanssa tulisi lapsen vanhemmilla, heidän ollessaan asiasta yksimielisiä, myös olla mahdollisuus keskenään sopia siitä, kumpi lapsesta maksettavan lapsilisän nostaa. Jos lapsilisän nostamiseen oikeutetusta henkilöstä kuitenkin syntyisi epäselvyyttä, kuuluisi oikeus lapsilisän nostamiseen sille henkilölle, joka pääasiassa huolehtii lapsen hoidosta ja kasvatuksesta. Asiasta ehdotetaan säädettäväksi pykälän 1 momentissa.

Jos lapsen hoidosta ja kasvatuksesta huolehtii muu kuin 1 momentissa tarkoitettu henkilö, kuuluisi oikeus lapsilisän nostamiseen pykälän 2 momentin mukaan hänelle. Säännös vastaa asiallisesti voimassa olevaa lainsäädäntöä.

7 §. *Lapsilisän määrä.* Pykälä vastaa pitkälti voimassa olevan lain 1 §:n 2 momentin ja 1 a §:n säännöksiä. Pykälässä ehdotetaan kuitenkin epäselvyyksien välttämiseksi erikseen todettavaksi, että lapsilisä lain 11 §:n 1 momentin ja 12 §:n 1 momentin tarkoittamissa tapauksissa suoritetaan perusmääräisenä. Täsmennys vastaa nykyistä käytäntöä.

8 §. *Maksamisaika.* Maksamisajan osalta pykälän 1 ja 2 momentit vastaavat voimassa olevan lain 2 §:ää.

Voimassa olevan lain 5 §:n 2 momentin mukaan lapsilisää ei suoriteta jatkettuna kalenterikuukaudelta, joka seuraa kalenterikuukautta, jonka kuluessa lapsi alkaa saada kansaneläkelain (347/56) mukaista työkyvyttömyyseläkettä. Koska oikeus mainittuun työkyvyttömyyseläkkeeseen aina alkaa kalenterikuukauden alusta, ei ole tarkoituksenmukaista maksaa yhdeltä kalenterikuukaudelta lapsilisää ja työkyvyttömyyseläkettä päällekkäin. Tämän vuoksi ehdotetaan, ettei jatkettua lapsilisää enää maksettaisi sen kalenterikuukauden alusta, josta alkaen lapsi alkaa saada työkyvyttömyyseläkettä.

9 §. *Hakeminen.* Lapsilisää maksetaan lähes kaikista Suomessa asuvista alle 17-vuotiaista lapsista. Jotta lapsilisä olisi maksettavissa oikein, tarvitaan sen maksamiseksi aina tieto siitä, kuka on oikeutettu etuuden nostamaan sekä siitä, mihin rahalaitokseen ja mille tilille etuus maksetaan. Lisäksi tietoa tarvitaan siitä, onko lapsilisän nostamiseen oikeutettu henkilö jo ennestään oikeutettu nostamaan lapsilisää muista lapsista. Lähtökohtana tämän pykälän 1 momentissa on, että menettelyn lapsilisän nostamiseen oikeutetun henkilön kannalta tulisi olla mahdollisimman joustava. Tällöin voimassa olevan lain 7 §:ään sisältyvä vaatimus tarkoin määrätyn kirjallisen menettelyn noudattamisesta ei ole tarpeen, vaan hakeminen voisi hallintomenettelylain (598/82) periaatteet huomioon ottaen tapahtua myös muulla kansaneläkelaitoksen määräämällä tavalla. Suurimmassa osassa tapauksia kansaneläkelaitos saa pääosan tarvittavista tiedoista jo sairausvakuutuslain mukaisen äitiys- ja vanhempainraha hakemuksen yhteydessä.

Nykyisin lapsilisän täytäntöönpanosta annetun asetuksen 6 §:ään sisältyvät päätöksen kirjallinen muoto ja tiedoksiantoa koskevat säännökset. Myöskään näistä seikoista ei enää ole tarpeen erikseen säätää. Hallintomenettelylain ja tiedoksiannosta hallintoasioissa annetun lain (232/66) säännösten periaatteet huomioon ottaen päätökset tullaan jatkossakin lähtökohtaisesti antamaan kirjallisina.

Pykälässä ei ehdoteta säädettäväksi siitä, mistä kansaneläkelaitoksen paikallistoimistosta lapsilisää haetaan. Mihin tahansa paikallistoimistoon jätetty hakemus toimitetaan hallintomenettelylain periaatteet huomioon ottaen toi-

mivaltaiseen paikallistoimistoon käsiteltäväksi. Toimisto määräytyisi samoin kuin sairausvakuutuslain mukaista äitiys-, isyys- ja vanhempainrahaa haettaessa.

Voimassa olevan lain 7 §:n 3 momentin mukaan ilmoituksen lapsilisän saamiseksi tietylle lapselle voi tehdä muukin henkilö kuin lapsen huoltaja, niin myös laitos, jossa lapsi on hoidettavana, tai sosiaalilautakunta. Tämä on mahdollista jo pykälän 1 momentin perusteella, joten asiasta ei ole tarpeen erikseen säätää.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi etuuden takautuvasta myöntämisestä. Säännös vastaa voimassa olevan lain 9 §:ää. Käytännössä suurin osa lapsilisäasioista saadaan vireille sairausvakuutuslain mukaisen äitiys-, isyys- ja vanhempainrahan hakemisen yhteydessä.

10 §. *Maksutapa. Lapsilisäerän menettäminen.* Lapsilisän maksamista koskevat säännökset sisältyvät voimassa olevan lain 10 §:n 1 momenttiin ja asetuksen 9 §:ään. Tämän pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi lapsilisän maksamisesta nykyiseen tapaan kalenterikuukausittain. Etuus maksettaisiin sen nostamiseen oikeutetun henkilön ilmoittamalle tilille Suomessa sijaitsevaan rahalaitokseen. Lapsilisen maksamisessa on tarkoitus nykyisen kolmen maksupäivän sijasta maksatusteknisistä syistä siirtyä yhteen maksupäivään. Sosiaali- ja terveysministeriö määrisi edelleen maksupäivän. Ottaen huomioon erityisesti valtion maksuliikenteen ja lapsilisen nykyiset maksupäivät kunkin kalenterikuukauden 24., 26. ja 28. päivä, on lapsilisen maksupäiväksi valmistelussa alustavasti kaavailtu kunkin kalenterikuukauden 26. päivää. Jos lapsilisän nostaja haluaa lapsilisän toimitettavaksi kotimailla sijaitsevasta rahalaitoksesta edelleen ulkomaille, tulee hänen jatkossakin itsensä vastata tästä aiheutuvista kustannuksista.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi poikkeuksellisesta maksamismenettelystä. Tilanteilla, joissa tilille maksaminen ei ole mahdollista, pykälässä tarkoitetaan esimerkiksi pankkilakon aiheuttamaa estettä normaalille maksatukselle. Erityisen syyn vaikutuksen poikkeukselliseen menettelyyn maksatuksessa arvioi kansaneläkelaitos. Erityisenä syynä pidetään esimerkiksi maksatuksessa tapahtunutta virhettä tai muuta häiriötä. Lapsilisän nostamiseen oikeutetun henkilön esittäessä poikkeamista säännönmukaisesta maksamismenettelystä hänen edellytetään esittävän tiettyä mak-

suerää koskien vaatimuksensa tueksi selvitystä ja tämä sekä paikalliset maksatukseen vaikuttavat näkökohdat huomioon ottaen ratkaistaan, onko kyseessä sellainen erityinen syy, joka on hyväksyttävissä perusteeksi poiketa säännönmukaisesta maksamismenettelystä.

Pykälän 3 momenttiin sisällytettäväksi ehdotettu nostamatta jätetyn lapsilisäerän menettämistä koskeva säännös vastaa voimassa olevan lain 10 §:n 2 momentin säännöstä.

Voimassa olevan lain 10 §:n 3 momentin mukaan lapsilisän suorittaminen keskeytetään, jos lapsilisä on jätetty nostamatta kuudelta peräkkäiseltä kalenterikuukaudelta. Säännös ehdotetaan tilillemaksamismenettelyyn siirtymisestä johtuen tarpeettomana poistettavaksi laista.

11 §. *Maksaminen laitos- ja perhehoidon aikana.* Pykälän 1 momentin säännös, jonka mukaan lapsilisä kunnan kustannuksella tapahtuvan laitos- tai perhehoidon ajalta maksetaan hoitokustannuksista ensisijaisesti vastaavalle kunnalle, vastaa asiallisesti voimassa olevan lain 6 §:ään sisältyvää sääntelyä. Lapsilisän maksaminen kunnalle edellyttäisi kuitenkin kunnan taholta tulevaa esitystä. Esitys kunnan taholta on tarpeen lapsilisän maksatuksen ja toimeenpanon siirtyessä kansaneläkelaitokselle.

Voimassa olevan lain 5 §:n 1 momentin mukaan lapsilisää ei suoriteta kalenterikuukaudelta, jonka alkaessa lapsi on hoidettavana laitoksessa, jossa valtio kokonaan suorittaa hänen hoitokustannuksensa. Vastaavasti lain 6 §:ssä puhutaan muusta kuin 5 §:ssä mainitusta laitoksesta. Käytännössä lain 5 § koskee tilannetta, jossa lapsi on vapausrangaistusta kärsivän äitinsä mukana rangaistuslaitoksessa. Naivangin pieni lapsi voidaan ottaa hoidettavaksi rangaistuslaitokseen, jos se on lapsen edun mukaista ja äiti sitä itse haluaa. Vankilassa äiti asuu yhdessä lapsensa kanssa vastaten myös pääsääntöisesti itse, koulutettujen lastenhoitajien valvomana, lapsensa hoidosta ja huolenpidosta. Vuosittain vankilassa äitiensä mukana on noin 20 lasta. Rangaistuslaitoksella on käytettävissä määräraha siellä olevien lasten vaatetus- ja hoitomenoihin. Hämeenlinnan lääninvankilassa käytettiin vuoden 1990 aikana 20 lapsen vaatetusmenoihin noin 4 000 markkaa. Vapausrangaistustaan kärsivien äitien itsenäisyyttä lastensa hoidossa tulisi tukea. Lapsilisän nosto-oikeus tekisi äideille mahdolliseksi hankkia lapselle vaatteita ja muita tarpeellisia tarvikkeita omatoimisesti, mikä vahvistaisi heidän

kykyään selvitä lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vapausrangaistuksen päättymisen jälkeen. Rangaistuslaitoksen osuus lapsen hoidossa on rinnastettavissa esimerkiksi päiväkodissa annettavaan hoitoon. Lapsen asema rangaistuslaitoksessa ei siten ole rinnastettavissa muussa laitoksessa oloon. Tämän vuoksi voimassa olevan lain 5 §:n 1 momenttia vastaava säännös ehdotetaan poistettavaksi laista.

Voimassa olevan lain 6 §:n mukaan, kun huostaanotettu lapsi on sijoitettuna perhehoitoon, voi sosiaalilautakunta oikeuttaa sijaisvanhemman nostamaan lapsilisän. Sanottua säännöstä asiallisesti vastaava säännös ehdotetaan otettavaksi tämän pykälän 2 momenttiin. Säännös on kuitenkin katsottu tarkoituksenmukaiseksi täsmentää koskemaan myös muita kuin huostaanotettuja lapsia, jotka heinäkuun alusta 1992 voimaan tulevassa Eduskunnan sille annetun hallituksen esityksen (hall. es. 144/91) pohjalta 17 päivänä joulukuuta 1991 hyväksymässä perhehoitajalajissa tarkoitettulla tavalla on sijoitettu perhehoitoon. Täsmennys vastaa nykyistä käytäntöä. Päätöksen tekisi kansaneläkelaitos sosiaalilautakuntaa kuultuaan.

12 §. *Maksaminen erityistapauksissa.* Voimassa olevan lain 6 a §:n mukaisesti lapsilisä voitaisiin edelleen tämän pykälän 1 momentin mukaan maksaa 15 vuotta täyttäneelle lapselle itselleen. Laista ehdotetaan kuitenkin epätarkoituksenmukaisena poistettavaksi mahdollisuus maksaa lapsilisä lapselle itselleen myös osittaisena. Lapsilisän maksaminen lapselle itselleen tulee kysymykseen lähinnä tilanteissa, joissa lapsi on sosiaalilautakunnan toimesta tai sen avustuksella asettunut asumaan itsenäisesti. Kansaneläkelaitos päättäisi asiasta sosiaalilautakuntaa kuultuaan.

Voimassa olevan lain 4 §:n 1 momentti oikeuttaa sosiaalilautakunnan, jos se erityisestä syystä katsoo, että lapsilisän nostamiseen oikeutettu henkilö ei ole siihen sopiva, määräämään, että lapsilisä on suoritettava toiselle vanhemmista, lastenvalvojalle tai muulle sopivalle henkilölle. Pykälän 2 ja 3 momenttien mukaan sosiaalilautakunta voi lisäksi, jos lapsilisän ilmeistä väärinkäyttöä havaitaan tai jos sosiaalilautakunta painavista syistä muutoin harkitsee lapsen edun niin vaativan, ottaa lapsilisän haltuunsa ja määrätä sen käytöstä lapsen edun vaatimalla tavalla. Lain 4 §:n tarkoittamia tilanteita on vuosittain ollut arviolta noin 300. Tämän pykälän 2 momentin mukaan kansaneläkelaitos voisi erityisen pai-

navista syistä lapsen edun niin vaatiessa sosiaalilautakunnan esityksestä määrätä lapsilisän maksettavaksi toiselle lapsen vanhemmista tai huoltajista, muulle sopivalle henkilölle tai sosiaalilautakunnalle käytettäväksi lapsen elatusta varten.

13 §. *Takaisinperintä.* Voimassa olevan lain 11 §:n sisältämä liikamaksua ja takaisinperintää koskeva säännös ehdotetaan muutettavaksi vastaamaan sosiaalivakuutuslainsäädännössä yleisesti säädettyjä periaatteita. Siten myös mainitun pykälän 1 momenttiin sisältyvä rangaistusseuraamus poistuisi. Tämän pykälän 1 ja 2 momenteissa ehdotetaan takaisinperinnästä luopumisen edellytyksistä säädettäväksi siten, että takaisinperinnästä ei yleisesti voitaisi luopua tarkoituksenmukaisuusperustein. Luopuminen tulisi kyseeseen kohtuusnäkökohtien nojalla edellytyksin, ettei lapsilisän aiheuttoman maksamisen ole katsottava johtuneen lapsilisän nostajan tai hänen edustajansa vilpillisestä menettelystä tai törkeästä tuottamuksesta. Lisäksi takaisinperinnästä voitaisiin luopua sillä hallinnollisella tarkoituksenmukaisuusperusteella, ettei aivan vähäisiä määriä kannata ryhtyä perimään takaisin. Kohtuullistamisnäkökohtina tulisivat kysymykseen esimerkiksi lapsilisää nostaneen henkilön elatusvelvollisuus tai muut huollolliset näkökohdat. Takaisinperintä ehdotetaan rajoitettavaksi enintään viiteen sitä päivää edeltävään vuoteen, jona lapsilisän aiheuttoman maksamisen aiheuttanut syy on tullut ilmi. Tämä vastaisi kansaneläkelaitoksen hoitamia etuuksia käsittelevien muutoksenhakuviranomaisten nykyistä käytäntöä. Käytännössä tilanteet, joissa lapsilisää jouduttaisiin perimään takautuvasti yli viideltä vuodelta, ovat erittäin harvinaisia.

Myös pykälän 3 momenttiin sisällytettäväksi ehdotettu kuittaamissäännös vastaa sosiaalivakuutuksessa noudatettuja periaatteita. Asiallisesti säännös vastaa voimassa olevan lapsiliselain 11 §:n 2 momenttia.

Kansaneläkelaitoksen hoitamaa sosiaaliturvaa koskevan lainsäädännön mukaan takaisinperintää koskeva lainvoimainen päätös voidaan panna täytäntöön kuten lainvoimainen tuomio. Ehdotetun 4 momentin mukaan asiassa ei vastaavasta nykyisestä säännöksestä poiketen tarvitsisi hakea lääninoikeuden päätöstä silloinkaan, kun aiheetta tai liikaa maksettua lapsilisää ei saada perityksi takaisin kuittaamalla eikä sitä muutoinkaan vaadittaessa makseta. Kun myös muutoksenhakujärjestelmä ehdote-

taan muutettavaksi sairausvakuutuslaissa säädetyn mukaiseksi, päätöksen hakeminen takaisinperintäasiassa lääninoikeudelta ei sovellu luontevasti järjestelmään.

14 §. *Muutoksenhaku.* Oikeusturvan kannalta tärkeästä muutoksenhausta ehdotetaan säädettäväksi omassa pykälässään. Muutoksenhaussa sovellettaisiin niitä säännöksiä, jotka koskevat sairausvakuutuslain mukaista äitiys-, isyys- ja vanhempainrahaa. Muutoksenhakuviranomaiset olisivat siten sosiaalivakuutuslautakunta ja tarkastuslautakunta. Valitusajaksi on kummankin osalta 30 päivää tiedoksisaannista. Valituskirjelmä voitaisiin jättää muutoksenhakuviranomaiselle tai kansaneläkelaitoksen paikallistoimistoon, joka toimittaisi sen edelleen valitusviranomaiselle. Sosiaalivakuutuslautakunnan päätöstä koskeva valitus voitaisiin toimittaa myös suoraan tarkastuslautakuntaan.

Ehdotettu muutoksenhakutie on katsottu tarkoituksenmukaiseksi säätää yhdenmukaiseksi äitiys-, isyys- ja vanhempainrahan muutoksenhakutien kanssa. Tehtävien siirtoa kansaneläkelaitokselle koskevan valmistelun jatkuessa hallituksen tarkoituksena on myös muutoksenhakutietä koskevan sääntelyn tarkistaminen tarvittaessa. Sosiaalivakuutuslautakuntaan olisi lisäksi mahdollisuuksien mukaan pyrittävä turvaamaan siirrettävien etuuksien käsittelyssä tarvittava asiantuntemus.

15 §. *Tietojenantovelvollisuus.* Pykälään esitetään koottavaksi eri tahoihin kohdistuvaa tietojenantovelvollisuutta koskevat säännökset. Lapsilisän hakijan ja nostamiseen oikeutetun henkilön ilmoitusvelvollisuudesta säädettäisiin pykälän 1 momentissa. Nykyisin lapsilisän täytäntöönpanosta annetun asetuksen 3 §:ssä säädetään yksityiskohtaisesti lapsilisää koskevan ilmoituksen tarkistamisesta sekä 10 §:ssä lapsilisän nostajan ilmoitusvelvollisuudesta sekä lapsilisän nostajan kuolemaa koskevasta ilmoitusvelvollisuudesta. Kehittyneen tietotekniikan ansiosta ei näin yksityiskohtaista sääntelyä enää voida pitää tarkoituksenmukaisena. Lapsilisän nostajan tulee kuitenkin edelleen ilmoittaa kaikista muutoksista, jotka voivat vaikuttaa lapsilisän maksamiseen tai sen suuruuteen.

Kunnan ilmoitusvelvollisuus koskisi pykälän 2 momentin mukaan laitos- ja perhehoitoa sekä lapsen muuttamista toiseen kuntaan, näitä kuitenkin vain edellytyksin, että asiat ovat kunnan tiedossa. Nämä ilmoitukset kunnan on tehtävä kansaneläkelaitokselle viran puolesta ilman eri pyyntöä.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi eräiden muiden tahojen tietojenantovelvollisuudesta. Lapsilisän kohdalla sosiaalihuollon viranomaisten lakisääteinen tiedonsaantioikeus perustuu nykyisin sosiaalihuoltolain 56 §:ään. Sosiaalihuoltolakia ei jatkossa enää sovellettaisi. Tämän vuoksi tarvittavien tahojen tiedonantovelvollisuudesta tulee ottaa lakiin erityinen säännös.

Henkilörekisterilain (471/87) 16 §:n mukaan henkilörekisterissä olevia henkilötietoja saa käyttää vain siihen tarkoitukseen, joka on määritelty ennen tietojen keräämistä, jolle henkilörekisterilain tai muun lain säännöksestä muuta johdu. Kansaneläkelaitoksen hallussa on eri etuuksien ratkaisemista varten tarvittavia tietoja, kuten esimerkiksi äitiys-, isyys- ja vanhempainraha-asiassa saatuja tietoja. Hallinnollisesti olisi tarkoituksenmukaista lisätyön säästämiseksi, että näitä tietoja voitaisiin tarvittaessa käyttää myös lapsilisää koskevia asioita ratkaistaessa. Tämän vuoksi ja sen varmistamiseksi, että toista etuutta varten saatuja tietoja on mahdollista käyttää toista hoidettavaa etuutta koskevia asioita ratkaistaessa, asiasta ehdotetaan säädettäväksi pykälän 4 momentissa.

16 §. *Ulosmittaus- ja siirtokielto.* Muussa sosiaaliturvassa yleisesti sovellettavien periaatteiden mukaisesti pykälään ehdotetaan olemassa olevan ulosmittauskiellon lisäksi lisättäväksi säännös siitä, ettei lapsilisää voida siirtää toiselle.

17 §. *Salassapitovelvollisuus.* Periaatteellisesti tärkeänä asiana salassapitovelvollisuudesta ehdotetaan otettavaksi lakiin erityinen pykälä.

18 §. *Salassapitovelvollisuuden rikkomisen.* Kyseessä on edelliseen pykälään liittyvä seuraamussäännös.

19 §. *Poikkeaminen laista.* Säännös vastaa asiallisesti voimassa olevan lain 15 a §:ää. Säännöksen sanamuotoa ehdotetaan kuitenkin ajanmukaistettavaksi.

20 §. *Oikeus lapsilisän määrrien korottamiseen.* Säännös on samasanainen voimassa olevan lain 13 §:n elinkustannusten nousuun perustuvan korotussäännöksen kanssa.

21 §. *Tarkemmat säännökset.* Ehdotettujen muutosten toteutuessa osa nykyisin lapsilisän täytäntöönpanosta annettuun asetukseen (547/48) sisällytyistä säännöksistä tulee tarpeettomiksi. Osasta nykyisin asetustasolla säädetyistä asioista taas on pidetty perustellumpana säätää laintasolla. Koska asetukseen jäävien

säännösten lukumäärä tämän jälkeen jäisi erittäin vähäiseksi, on lakia valmisteltaessa pidetty tarkoituksenmukaisena myös niiden sisällyttämistä tarpeellisilta osin ehdotettuun lakiin. Näin ollen nykyistä lapsilisälain täytäntöönpanosta annettua asetusta vastaavaa asetusta ei enää uuden lain säätämisen jälkeen ole tarpeen antaa. Lakiin ehdotetaan kuitenkin sisällytettäväksi asetuksenantovaltuutusta koskeva säännös, jotta lain täytäntöönpanon jatkossa mahdollisesti vaatimat tarkemmat säännökset voitaisiin tarvittaessa antaa asetuksella.

22 §. *Voimaantulo.* Pykälän 1 momentti sisältää voimaantulosäännöksen.

Lain voimaantulon yhteydessä on samanaikaisesti kumottava uuden lainsäädännön johdosta tarpeettomaksi käyneet säännökset. Tämän johdosta pykälän 2 momentissa ehdotetaan kumottavaksi lapsilisälaki (541/48) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen.

Ehdotuksen voimaantulon siirtymävaihetta varten pykälän 3 momenttiin on katsottu tarpeelliseksi ottaa säännös, jonka mukaan, jos ennen lain voimaantuloa annetussa muussa laissa tai alemmanasteisessa säädöksessä on viitattu nyt kumottavaksi ehdotettavaan lapsilisälakiin, viittauksen katsottaisiin soveltuvin osin kohdistuvan uuden lain vastaavaan säännökseen.

23 §. *Siirtymäsäännökset.* Pykälään ehdotetaan selvyuden vuoksi otettavaksi säännös, jonka mukaan uuden lain voimaan tullessa maksettava lapsilisa muutetaan 1 päivästä tammikuuta 1993 uuden lain mukaiseksi.

Pykälän 2 ja 3 momenteissa säädetään menettelyistä ja sovellettavasta lainsäädännöstä siirtymävaiheessa.

Pykälän 4 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan kunnan ja sosiaalija terveyshallituksen tulee ennen uuden lain voimaantuloa luovuttaa hallussaan olevat lapsilisää koskevat tarvittavat tiedot kansaneläkelaitokselle.

2. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan 1 päivänä tammikuuta 1993.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Lapsilisälaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Lain tarkoitus ja soveltamisala

Suomessa asuvan alle 16-vuotiaan lapsen elatusta varten maksetaan tämän lain mukaisesti valtion varoista lapsilisää. Lisäksi lapsilisää maksetaan jatkettuna alle 17-vuotiaasta lapsesta. Jollei tässä laissa toisin säädetä, jatketusta lapsilisästä on voimassa, mitä lapsilisästä säädetään.

Tätä lakia sovellettaessa lapsen katsotaan asuvan Suomessa myös aikana, jona hän tilapäisesti oleskelee ulkomailla saamatta sieltä lapsilisään rinnastettavaa etuutta. Oleskelua ei pidetä tilapäisenä, jos lapsi on ollut yhtäjaksoisesti ulkomailla yli kuusi kalenterikuukautta, paitsi milloin ulkomailla oleskelu johtuu siitä, että lapsi on korkeakoulussa tai muussa oppilaitoksessa ulkomailla opiskelevan, 6 §:ssä tarkoitetun lapsilisän nostamiseen oikeutetun henkilön luona, tai siitä, että lapsi itse opiskelee ulkomailla.

Lapsi katsotaan Suomessa asuvaksi myös jos hän on Suomen valtion palveluksessa ulkomailla olevan, lapsilisän nostamiseen oikeutetun henkilön mukana taikka sellaisen ulkomailla kehitysyhteistyötehtävissä tai lähetystyötehtävissä olevan lapsilisän nostamiseen oikeutetun henkilön mukana, jolla on Suomessa väestökirjalain (141/69) mukainen kotipaikka. Lisäksi edellytyksenä on, että lapsi on Suomen kansalainen.

2 §

Etuuksien yhteensovittaminen

Lapsilisän määrästä voidaan vähentää samasta lapsesta samalta ajalta maksettava vieraan valtion lainsäädäntöön taikka Suomea sitovaan tai muuhun kansainväliseen sopimukseen perustuva vastaava etuus.

3 §

Toimeenpano

Tämän lain mukaiset tehtävät hoitaa kansaneläkelaitos.

Jollei tässä laissa toisin säädetä, tätä lakia toimeenpantaessa noudatetaan soveltuvin osin,

mitä sairausvakuutuslaissa (364/63) on äitiys-, isyys- ja vanhempainrahan toimeenpanosta säädetty.

4 §

Rahoitus

Valtio korvaa kansaneläkelaitokselle tämän lain nojalla maksettavista etuuksista aiheutuvat kustannukset.

Kansaneläkelaitoksen on 5 arkipäivää ennen 10 §:ssä tarkoitettua maksupäivää ilmoitettava valtiolle sinä kuukautena maksettavien lapsilisien määrä.

Valtion on 2 momentissa tarkoitetun ilmoituksen perusteella maksettava kansaneläkelaitokselle ilmoituksen mukainen markkamäärä viimeistään yhtä pankkipäivää ennen lapsilisien maksupäivää.

5 §

Toimintamenot

Tämän lain toimeenpanosta aiheutuvat toimintamenot luetaan kansaneläkelaitoksen toimintamenoiksi.

6 §

Oikeus lapsilisän nostamiseen

Oikeus lapsilisän nostamiseen on nostajaksi ilmoitetulla lapsen vanhemmalla tai huoltajalla, jonka huollossa lapsi on. Jos lapsilisän nostamiseen oikeutetusta henkilöstä syntyy epäselvyyttä, kuuluu oikeus lapsilisän nostamiseen sille henkilölle, joka pääasiassa huolehtii lapsen hoidosta ja kasvatuksesta.

Jos lapsen hoidosta ja kasvatuksesta huolehtii muu kuin 1 momentissa tarkoitettu henkilö, oikeus lapsilisän nostamiseen on hänellä.

7 §

Lapsilisän määrä

Lapsilisä on 366 markkaa kalenterikuukaudessa.

Edellä 6 §:ssä tarkoitetun lapsilisän nostamiseen oikeutetun henkilön toisesta lapsesta lapsilisä on kuitenkin 413 markkaa, kolmannesta

512 markkaa, neljännestä 645 markkaa sekä viidennestä ja jokaisesta seuraavasta lapsesta 842 markkaa kalenterikuukaudessa. Jos lapsi on 11 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla laitos- tai perhehoidossa ja lapsilisä maksetaan kunnalle taikka jos lapsilisä 12 §:n 1 momentin nojalla maksetaan lapselle itselleen, lapsilisä on 366 markkaa kalenterikuukaudessa.

Jatkettu lapsilisä on 366 markkaa kalenterikuukaudessa eikä se vaikuta muista lapsista maksettavien lapsilisien määriin.

Kolmea vuotta nuoremasta lapsesta lapsilisä maksetaan korotettuna 107 markalla kalenterikuukaudessa.

8 §

Maksamisaika

Lapsilisä maksetaan sitä seuraavan kalenterikuukauden alusta, jonka kuluessa lapsi tai oikeus lapsilisään on syntynyt, sen kalenterikuukauden loppuun, jonka kuluessa lapsi täyttää 16 vuotta. Jatkettua lapsilisää maksetaan sen kalenterikuukauden loppuun, jonka aikana lapsi täyttää 17 vuotta.

Jos lapsi kuolee tai jos olosuhteissa tapahtuu sellainen muutos, että oikeus lapsilisään sen johdosta lakkaa, lapsilisän maksaminen päättyy muutosta seuraavan kalenterikuukauden alusta.

Jatkettua lapsilisää ei makseta sen kalenterikuukauden alusta, josta alkaen lapsi alkaa saada kansaneläkelain (347/56) mukaista työkyvyttömyyseläkettä.

9 §

Hakeminen

Lapsilisää haetaan kansaneläkelaitoksen paikallistoimistosta.

Lapsilisää ei myönnetä ilman erityistä syytä takautuvasti pitemmältä kuin kuuden kalenterikuukauden ajalta ennen sen hakemista.

10 §

Maksutapa. Lapsilisäerän menettäminen

Lapsilisä maksetaan kalenterikuukausittain lapsilisän nostamiseen oikeutetun henkilön ilmoittamalle tilille Suomessa sijaitsevaan rahalaitokseen. Sosiaali- ja terveysministeriö määrää maksupäivän.

Yksittäinen lapsilisäerä voidaan kuitenkin maksaa muullakin kuin 1 momentissa tarkoite-

tulla tavalla, jos tilille maksaminen ei ole mahdollista tai jos lapsilisän nostamiseen oikeutettu henkilö esittää kansaneläkelaitoksen hyväksymän erityisen syyn.

Lapsilisäerä menetetään, jos sitä ei ole nostettu kuuden kalenterikuukauden kuluessa sen kalenterikuukauden päättymisestä, jonka aikana se on ollut nostettavissa, jollei erityisestä syytä katsota kohtuulliseksi toisin päättää.

11 §

Maksaminen laitos- ja perhehoidon aikana

Jos lapsi on kunnan kustannuksella hoidettavana laitos- tai perhehoidossa kalenterikuukautta pidemmän ajan, lapsilisä maksetaan kunnan esityksestä hoidon alkamista seuraavan kalenterikuukauden alusta sille kunnalle, joka ensisijaisesti vastaa hänen hoitokustannuksistaan. Lapsilisällä on tällöin hyvitettyä niitä hoitokustannuksia, joista yksityinen henkilö, kunta tai valtio on vastuussa. Mahdollinen ylijäämä on tilitettävä lapsilisään oikeutetulle.

Kun lapsi on perhehoitajalaissa (/) tarkoitettulla tavalla sijoitettuna perhehoitoon, kansaneläkelaitos voi sosiaalilautakuntaa kuuluttuaan oikeuttaa perhehoitajan nostamaan lapsilisän.

12 §

Maksaminen erityistapauksissa

Sen estämättä, mitä 6 ja 11 §:ssä säädetään, kansaneläkelaitos voi lapsen edun niin vaatiessa sosiaalilautakuntaa kuuluttuaan päättää, että lapsilisä maksetaan 15 vuotta täyttäneelle lapselle itselleen.

Erityisen painavista syistä kansaneläkelaitos voi lapsen edun niin vaatiessa sosiaalilautakunnan esityksestä määrätä lapsilisän maksettavaksi toiselle lapsen vanhemmista tai huoltajista, muulle sopivalle henkilölle tai sosiaalilautakunnalle käytettäväksi lapsen elatusta varten.

13 §

Takaisinperintä

Jos lapsilisää on maksettu aiheetta tai määrältään liian suurena, aiheettomasti maksettu lapsilisä on perittävä takaisin. Takaisin ei kuitenkaan voida periä lapsilisää, joka on maksettu aikaisemmin kuin viisi vuotta ennen sitä, kun lapsilisän aiheettoman maksamisen aiheuttanut syy on tullut ilmi.

Takaisinperinnästä voidaan luopua joko kokonaan tai osittain, jos lapsilisän aiheeton maksaminen ei ole johtunut lapsilisän nostamiseen oikeutetun henkilön tai hänen edustajansa vilpillisestä menettelystä tai jos aiheettomasti maksettu määrä on vähäinen.

Takaisin perittävä määrä voidaan kuitata nostajalle myöhemmin maksettavista lapsilisäeristä.

Takaisinperintää koskeva lainvoimainen päätös voidaan panna täytäntöön kuten lainvoimainen tuomio.

14 §

Muutoksenhaku

Kansaneläkelaitoksen päätökseen tyytymätön saa hakea siihen muutosta sosiaalivakuutuslautakunnalta ja sosiaalivakuutuslautakunnan päätökseen tyytymätön tarkastuslautakunnalta. Sosiaalivakuutuslautakunnasta ja tarkastuslautakunnasta säädetään sairausvakuutuslaissa.

Valituskirjelmä on toimitettava kansaneläkelaitoksen paikallistoimistoon tai muutoksenhakuviranomaiselle 30 päivän kuluessa siitä, kun valittaja on saanut päätöksestä tiedon.

Kansaneläkelaitoksen päätöstä on muutoksenhausta huolimatta noudatettava, kunnes asia on lainvoimaisella päätöksellä ratkaistu.

15 §

Tietojenantovelvollisuus

Lapsilisän hakija on velvollinen ilmoittamaan kansaneläkelaitoksen paikallistoimistolle kansaneläkelaitoksen määräämällä tavalla lapsilisän myöntämiseksi tarvittavat tiedot. Lapsilisän nostamiseen oikeutettu henkilö on myös velvollinen ilmoittamaan kaikista lapsilisään vaikuttavista muutoksista.

Kunnan on ilmoitettava kansaneläkelaitokselle, jos sen tiedossa on, että lapsi on 11 §:ssä tarkoitettussa laitostai perhehoidossa tai että lapsi on muuttanut toiseen kuntaan.

Valtion, kunnan ja muun julkisoikeudellisen yhteisön viranomaisen sekä sairaala tai muu hoitolaitos ovat velvollisia antamaan kansaneläkelaitokselle ja tämän lain mukaiselle muutoksenhakuviranomaiselle maksutta hallussaan olevat lapsilisää koskevan asian ratkaisemista varten tarpeelliset tiedot.

Kansaneläkelaitoksella on oikeus käyttää tä-

män lain mukaisia asioita ratkaistessaan myös muiden hoitamiensa etuuskien ratkaisemista varten saamia tietoja.

16 §

Ulosmittaus- ja siirtokiello

Lapsilisää ei saa ulosmitata.

Sopimus, joka tarkoittaa tähän lakiin perustuvan oikeuden siirtämistä toiselle, on mitätön.

17 §

Salassapitovelvollisuus

Tämän lain mukaisia tehtäviä hoitavat henkilöt eivät saa ilman asianomaisen henkilön suostumusta ilmaista sivulliselle yksityistä tai perheen salaisuutta, josta he asemansa tai tehtävänsä perusteella ovat saaneet tietää.

Mitä 1 momentissa on säädetty, ei estä asian ilmaisemista sille, jolla lain nojalla on oikeus saada asiasta tieto.

18 §

Salassapitovelvollisuuden rikkominen

Joka rikkoo 17 §:ssä säädetyn salassapitovelvollisuuden, on tuomittava lapsilisää koskevan salassapitovelvollisuuden rikkomisesta sakkoon, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta.

Virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä 1 momentissa tarkoitettusta teosta, ellei asianomistaja ole ilmoittanut tekoa syytteesen pantavaksi.

19 §

Poikkeaminen laista

Tämän lain säännöksistä voidaan poiketa Suomea sitovan kansainvälisen sopimuksen perusteella.

20 §

Oikeus lapsilisän määrien korottamiseen

Elinkustannusten noustua valtioneuvostolla on oikeus korottaa 7 §:ssä mainittuja lapsilisän määriä enintään huhtikuusta 1962 alkaen laskettua elinkustannusten nousua vastaaviksi.

21 §

Tarkemmat säännökset

Tarkempia säännöksiä tämän lain täytäntöönpanosta annetaan tarvittaessa asetuksella.

22 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 1993.

Tällä lailla kumotaan 22 päivänä heinäkuuta 1948 annettu lapsilisälaki (541/48) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen.

Jos ennen tämän lain voimaantuloa annettua muussa laissa taikka asetuksessa tai päätöksessä on viitattu 2 momentissa kumottuun lapsilisälakiin, viittauksen katsotaan soveltuvin osin kohdistuvan tämän lain vastaavaan säännökseen.

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

Helsingissä 3 päivänä huhtikuuta 1992

Tasavallan Presidentti

MAUNO KOIVISTO

23 §

Siirtymäsäännökset

Tämän lain voimaan tullessa maksettava lapsilisiä muutetaan 1 päivästä tammikuuta 1993 ilman hakemusta tämän lain mukaiseksi.

Kansaneläkelaitos ratkaisee tämän lain mukaisesti 1 päivästä tammikuuta 1993 kaikki lapsilisäasiat. Jos tällöin oikeus lapsilisään on alkanut ennen tämän lain voimaantuloa, asiaa sovelletaan muun kuin toimeenpanon osalta tämän lain voimaantuloa edeltävältä ajalta 22 §:n 2 momentissa tarkoitettua lakia.

Ennen tämän lain voimaantuloa vireille tulleen lapsilisäasian ratkaisee kuitenkin sosiaalilautakunta 1 päivää tammikuuta 1993 edeltävältä ajalta 22 §:n 2 momentissa tarkoitettua lain mukaisesti.

Kunnan ja sosiaali- ja terveyshallituksen tulee ennen tämän lain voimaantuloa luovuttaa hallussaan olevat lapsilisää koskevat tarvittavat tiedot kansaneläkelaitokselle.

Sosiaali- ja terveysministeri *Eeva Kuuskoski*